

Markmið

Nemandi

- geti rætt um það sem líkt er og ólíkt með skáldskap og sannsögu.
- geti sagt í stuttu máli um hvað skáldverkin Guðdómlegi gleðileikurinn og Don Kíkóti fjalla um.
- þekki deili á höfundum skáldverkanna, Dante og Cervantes.
- geri sér grein fyrir mikilvægi og vanda þýðinga fyrir mannlíf og menningu á Íslandi.
- hafi nokkra mynd af endurreisninni í Evrópu sem Dante og Cervantes eru fulltrúar fyrir.

Kennsla

Hér í lokin er óvenjulegt efni í sögukennslubók því hér er sagt frá skáldskap frá miðöldum. Venjan er að í sögu og sagnfræði eigi allt að vera sannsögulegt en bókmenntakennslan (í þessu tilviki íslenska eða móðurmál) sjái um skáldskapinn. Þetta eru hins vegar tilbúin landamæri því fagurbókmenntir eru mikilsverð heimild og vitnisburður um liðna tíma. Þennan vitnisburð þarf hins vegar að nýta með réttu hugarfari. Til dæmis er frásögn Dantes af ferðalaginu til heljar ekki lýsing á raunverulegu ferðalagi í líkingu við það sem Ibn Battúta eða Markó Póló fóru og lýstu en hún getur sagt margt um *hugmyndir* manna um helvíti (og himnaríki). Sagan um Don Kíkóta gefur fjölskrúðuga lýsingu á mannlífi á Spáni á 16. Öld. Á sama hátt má segja að Bjartur í Sumarhúsum sé tákmynd um ákveðið hugarfar Íslendinga (og raunar fleiri) á 20. öld þó að þessi sami Bjartur hafi aldrei verið til.

Kaflinn gegnir auk þess því hlutverki að gefa smjörþefinn af þeirri miklu menningarstarfsemi og hugmyndadeiglu sem þreifst við Miðjarðarhafið á miðöldum og þó einkum á endurreisnar-tímanum. Kennarinn getur því farið t.d. þessa leið:

1. Lesið kaflann með nemendum vegna þess að ýmislegt getur verið torskilið í honum.
2. Fjallað um endurreisnina, sýnt myndir af listaverkum, a.m.k. Mónu Lísu en líka sýnt verk spænskra meistara á borð við El Greco og Velazquez. Nóg er af myndefni á Netinu.
3. Sýnt dæmi um áhrif þessara tveggja verka eftir Dante og Cervantes. Þetta má gera með myndasýningum. Auðvelt er að finna myndir á Netinu.
4. Haft íslenskar þýðingar verkanna (sjá ítarefni) til taks.
5. Látið nemendur búa til myndverk við sögurnar með hliðsjón af öðrum myndum.

Spurningar og verkefni

1. Að hvaða leyti er síðasti kaflinn í bókinni öðruvísi en hinir?

Hann segir frá skálduðum atburðum en í hinum köflunum er sagt frá atburðum sem álitnið er að hafi átt sér stað.

2. Hvað er líkt með síðasta kaflanum og hinum köflunum?

- a. Í öllum köflunum er sagt frá gleði og sorgum, hættum og hamingju, atvikum og aðstæðum sem við getum sett okkur inn í og borið saman við það sem við þekkjum, velt vöngum og reynt að læra af því sem við kynnumst.
- b. Allt eru þetta frásagnir af því sem er fjarlæggt. Við erum sem sé ekki á staðnum, tökum ekki beinan þátt í því sem gerist.

3. Er allt skrök og plat sem sagt er frá í skáldsögum eða bíómyndum?

Svarið er nei og ástæðurnar eru m.a. þessar:

- a. Stundum gera höfundar ítarlegar rannsóknir og kannanir til að segja sem sannast frá. Skáldsögur sem eru af þessu tagi eru stundum kallaðar heimildaskáldsögur.
- b. Skáldverk koma úr huga manna sem lifa á ákveðnum tíma við aðstæður í mannheimum og spinna sögur sínar úr þessum efnivið. Hlýtur ekki að vera sannleikskorn í þeim?
- c. Í skálduðum sögum er því oft lýst sem er venjulega ósýnilegt og dulið í hugsunum, tilfinningum og draumum. Þannig eru *Palli var einn í heiminum* og sögurnar um Línu langsokk lýsing á því sem börn ímynda sér og finnst spennandi en líka óttalegt – að spjara sig einn í heiminum. Er ekki sannleikskorn í slíkum skáldskap?

4. Er allt dagsatt sem sagt er frá í kennslubókum í sögu?

Nei, þó að höfundar reyni að segja sem sannast og best frá. Ástæðurnar eru m.a. þessar:

- a. Heimildir fyrir sumum atriðum eru ótraustar, t.d. að Guðríður Þorbjarnardóttir hafi farið til Rómar.
- b. Ekki er hægt að segja frá nema litlu broti af því sem átt hefur sér stað í heiminum vegna þess að heimildir eru takmarkaðar. Úr því sem mögulegt er að segja frá velja höfundar lítið brot.
- c. Í sögukennslubókunum eru gefnar skýringar á því sem gerist, sagt frá orsökum og afleiðingum, hlutir bornir saman o.s.frv. Margt af þessu er umdeilt og nýjar skýringar koma sífellt fram.
- d. Í kennslubókum í sögu er búinn til þráður í frásögnina, sumu er lýst á jákvæðan hátt og öðru á neikvæðan, sumt er dregið fram og lítið gert úr öðru. Þetta er ekki ósvipað því sem er í skáldsögum þó að það sé yfirleitt ekki eins áberandi og augljóst í sögukennslubókunum.

5. Hvaða áhrif hefur það á ykkur þegar kemur skilti fremst eða aftast í bíómynd sem segir: „Þessi kvikmynd byggist á raunverulegum atburðum“ ?

Þessi spurning er sett fram til að vekja umræður og skoðanaskipti.

6. Hvað segja sögurnar um Dante og Don Kíkóta okkur um miðaldir?

Margt og mikið og meðal annars þetta:

- a. Það voru til rithöfundar á miðöldum sem enn eru lesnir.
- b. Hugmyndir um himnaríki og helvíti voru ofarlega í hugum sumra.
- c. Menn leituðu fyrirmynda og samanburðar í löngu liðnum tíma. Dante fjallaði t.d. um hetjur og skúrka fornaldar og Don Kíkóti í sögu Cervantes reyndi að endurlífga riddaratímenn.

7. Skoðið myndir sem gerðar hafa verið við skáldverkin sem fjallað er um í kaflanum. Hvað segja þær um Dante og Don Kíkóta?

8. Kynnið ykkur íslensku skáldin sem þýddu verkin sem fjallað er um í kaflanum. Þetta eru Guðmundur Böðvarsson, sem þýddi valda kafla úr *Guðdómlega gleðileiknum*, og Guðbergur Bergsson sem þýddi alla skáldsöguna um Don Kíkóta.

Ítarefni

Dante Alighieri. *Tólf kviður úr Gleðileiknum guðdómlega La Divina commedia*. Guðmundur Böðvarsson íslenskaði. Myndir eftir Sandro Botticelli. Reykjavík, Menningarsjóður, 1968.

Cervantes Saavedra, Miguel de. *Don Kíkóti*. Um hugvitssama riddarann Don Kíkóta frá Mancha. Þýðing og formáli Guðbergur Bergsson, myndir Gustave Doré. Ný útg., endurskoðuð. Reykjavík, JPV útgáfa, 2002–2003. Kiljuútgáfa kom 2006.

Á Netinu er nóg myndefni að finna með leitarorðum á borð við *Dante Divina Comedia (Inferno)* annars vegar, hins vegar með *Don Quichotte (eða Quixote eða Quijote)*. Sérstaklega skal bent á teikningar Botticelli (lok 15. aldar) og málverk Williams Blake (um 1800) við kvæðabálk Dantes.